

The Role of Charoses at the Seder

שמות ל"ח

(ח) וַיַּעַשׂ אֶת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֶת כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמִרְאֵת הַצְּבָאֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ פְתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

רש"י שם

(ח) במראות הצובאות – בנות ישראל היו בידן מראות שרואות בהן כשהן מתקשטות, ואף אותן לא עזבו מלהביא למלאכת המשכן לנדבתו. והיה משה מואס בהם מפני שעשויון ליצר הרע. אמר לו הקב"ה: קבל, כי אילו חביבין עלי מן הכל, שעל ידיהם העמידו נשים הללו צבאות רבות במצרים. כשהיו בעליהן יגיעין מעבודת פרך בשדה, היו הולכות ומוליכות להם מאכל ומשתה ומאכילות אותם, ונוטלות המראות, וכל אחת ואחת רואה עצמה עם בעלה במראה, ומשדלתו בדברים: אני נאה ממך. ומתוך כך מביאות אותם לידי תאוה ונזקקות להם, ומתעברות ויולדות שם, שנאמר: תחת התפוח עוררתיך (שיר השירים ח'ה). וזה שנאמר: במראות הצובאות. ונעשה הכיור מהם, שהוא לשום שלום בין איש לאשתו להשקות ממים שבתוכו את שקינא לה בעלה.

מסכת סוטה דף י"א:

דרש רב עזריאל: בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור - נגאלו ישראל ממצרים, בשעה שהולכות לשאוב מים, הקב"ה מזמן להם דגים קטנים בכדיהן ושואבות מחצה מים ומחצה דגים, ובאות ושופות שתי קדירות אחת של חמין ואחת של דגים, ומוליכות אצל בעליהן לשדה, ומרחיצות אותן וסכות אותן ומאכילות אותן ומשקות אותן ונזקקות להן בין שפתים, שנאמר: באם תשכבון בין שפתים וגו', בשכר תשכבון בין שפתים זכו ישראל לביזת מצרים, שנאמר: "כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ", וכיון שמתעברות באות לבתיהם; וכיון שמגיע זמן מולדיהן, הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח, שנאמר: "תחת התפוח עוררתיך וגו'"

משנה מסכת פסחים פרק י' משנה ג

הביאו לפניו מטבל בחזרת עד שמגיע לפרפרת הפת, הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין אף על פי שאין חרוסת מצוה, רבי אליעזר בר צדוק אומר מצוה, ובמקדש היו מביאים לפניו גופו של פסח:

פירוש המשנה לרמב"ם שם

ור' צדוק שאומר חרוסת מצוה חייב לדעתו לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת חרוסת. ואינה הלכה.

מסכת פסחים קטז.

אף על פי שאין חרוסת מצוה. ואי לא מצוה - משום מאי מייתי לה? - אמר רבי אמי: משום קפא.

רשב"ם שם

משום קפא. שרף החזרת קשה הוא והרי הוא כארס:

תוספות מסכת פסחים קטו:

קפא - פי' ר"ח תולעת

מסכת פסחים דף קטז.

רבי אלעזר ברבי צדוק אומר מצוה וכו'. מאי מצוה? רבי לוי אומר: זכר לתפוח. ורבי יוחנן אומר: זכר לטיט, אמר אביי: הלכך צריך לקהוייה, וצריך לסמוכיה. לקהוייה - זכר לתפוח, וצריך לסמוכיה - זכר לטיט. תניא כוותיה דרבי יוחנן: תבלין זכר לתבן, חרוסת זכר לטיט. אמר רבי אלעזר ברבי צדוק: כך היו אומרים תגרי חרך שבירושלים: בואו וטלו לכם תבלין למצוה.

רמב"ם חמץ ומצה ז:א

החרוסת מצוה מדברי סופרים, זכר לטיט שהיו עובדין בו במצרים. וכיצד עושין אותה, לוקחין תמרים או גרוגרות או צימוקים וכיוצא בהן, ודורסין אותן, ונותנין לתוכן חומץ, ומתבלין אותן בתבליים כמו טיט בתבן, ומביאין אותה על השולחן בליל הפסח:

רמב"ם חמץ ומצה ח:ב

(ב) מתחיל ומברך בורא פרי האדמה, ולוקח ירק ומטבל אותו בחרוסת, ואוכל כזית, הוא וכל המסובין עמו, כל אחד ואחד אין פחות מכזית.

רמב"ם חמץ ומצה ח:ח

בזמן הזה שאין שם קרבן, אחר שמברך המוציא לחם, חוזר ומברך על אכילת מצה, ומטבל מצה בחרוסת ואוכל. וחוזר ומברך על אכילת מרור, ומטבל מרור בחרוסת ואוכל, ולא ישהה אותו בחרוסת, שמא יבטל טעמו. וזו מצוה מדברי סופרים. וחוזר וכורך מצה ומרור, ומטבל בחרוסת, ואוכל בלא ברכה, זכר למקדש:

ראב"ד שם

חוזר ומברך על אכילת מצה ומטבל בחרוסת – א"א, זה הבל.

הררי קדם חלק ב סימן צד

ואשר מזה נראה ברור דשי הרמב"ם בחיבורו דהמצוה בחרוסת אינה לאכול חרוסת בליל פסח, אלא להביאה על השולחן בליל הפסח, והרי זהו ל" המשנה בע"פ קיד א, הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת כו' אע"פ שאין חרוסת מצוה ראב"צ אומר" ומפרש הרמב"ם כפשוטו דהמצוה שבדברי מצוה ראב"צ סובב על לשון חכמים שאמרו הביאו לפניו ובזה גופא נחלקו חכמים וראב"צ דלחכמים מביאין אותה על השולחן לצורך הטיבול אבל אין בהבאתה מצוה. ואילו לראב"צ זהו מצוה מדברי סופרים להביאה על השולחן בליל הפסח אבל אין מצוה באכילה כלל. ומה שמטבילין בה את המצה ואת המרור זהו דין נוסף בחרוסת,

שולחן ערוך אורח חיים תע"ג:ד

מביאין לפני בעל הבית קערה שיש בה שלשה מצות ומרור וחרסת וכרפס או ירק אחר {וחמץ או מי מלח} ושיני תבשילין, אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה, ונהגו בפשר וביצה.

משנה ברורה שם

(יט) וחרוסת – כדי לטבול בו את המרור כדלקמן בסימן תע"ה. וכרפס הוא מין ירק שקורין אותו כרפס ובחרו לכתחלה במין זה שהוא נוטריקון ס' פרך כלומר ס' רבוא עבדו עבודת פרך:

It's interesting to note that the Charoses is on the seder plate but the salt water or dip for Karpas is not featured on the seder plate. This could prove the Rav's point. Specifically, the charoses is more than just a dip. In contrast to the salt water, the charoses has inherent value and is put on display.

שולחן ערוך אורח חיים תע"ג:

הגה: וחרסת יעשה עב, זכר לטיט, ואחר כך נותנין בו מעט חמץ או יין אדם זכר לדם (טור). נעושיין החרסת מפרות שנמשלו בהם ישראל (תוספות פ' ע"פ) כגון, תפוחים, תאנים, אגוזים, רמונים, שקדים; ונותנין עליו תבלין, כגון קנמון וזנגביל הדומים לתבן שהיו מגבלין בו הטיט (טור).

משנה ברורה שם

(מז) יעשה עב – ויעשהו מעיו"ט ואם שכח מותר לעשותו ביו"ט:
 (מח) מעט חומץ – של יין או יין אדום כדי לרכך אותו ויהיה זכר לדם. אם חל בשבת יתן בו המשקה מערב שבת ואם שכח עיין לעיל בסימן שכ"א סי"ו ובמ"ב שם ס"ק ס"ח:
 (מט) כגון תפוחים – ע"ש הכתוב תחת התפוח עוררתיך וכן שארי פירות כולם כתובים בשיר השירים ושקדים על שם ששקד הקב"ה על הקץ לעשות:
 (נ) הדומין לתבן – שאין נידוכין היטב והם ארוכים:

שולחן ערוך אורח חיים תעג:

נוטל ידיו לצרף טבול ראשון ולא יברך על הנטילה, ויקח מהכרפס פחות מכזית, ומטבילו בחמץ, ומברך בורא פרי האדמה ואוכל, ואינו מברך אחריו.

משנה ברורה שם

(נג) פחות מכזית – לפי שבכזית יש ספק בברכה אחרונה אם יברך אותה או לא ע"כ טוב יותר שיאכל פחות מכזית שלא יהא בו חיוב כלל לכו"ע:
 (נד) בחומץ – או ביין או במי מלח ולא אתי אלא לאפוקי שלא יטבול בחרוסת כי חרוסת אינו אלא לטיבול שני שמטבל המרור בחרוסת [ב"י]:
 (נה) ומברך בורא פה"א – ויכוין לפטור בברכה זו גם המרור שיאכל אח"כ [אחרונים]:

שולחן ערוך אורח חיים תעה:א

ואחר כך יקח כזית מרור וישקענו כלו בחרוסת, ולא ישהנו בתוכו שלא יבטל טעם מרירותו, ומטעם זה צריך לנער החרסת מעליו, ויברך על אכילת מרור ויאכלנו בלא הסבה, ואחר כך נוטל מצה שלישית ובוצע ממנה וכורכה עם המרור וטובלה בחרסת.

הגה: ויש אומרים דאין לטבולו, וכן הוא במנהגים וכן ראיתי נוהגין.

ואומר: זכר למקדש כהלל, ואוכלן ביחד בהסבה. ומשברך על אכילת מצה לא יסיח בדבר שאינו מענין הסעודה עד שיאכל כריכה זו, כדי שתעלה ברכת אכילת מצה וברכת אכילת מרור גם לכריכה זו.

משנה ברורה שם

(יג) וישקענו כולו – כדי להמית ארס שבתוכו. ויש מקומות שאין נוהגין לשקע כולו אלא בטיבול מקצתו: (טז) וכורכה עם המרור – וצריך כזית מצה וכזית מרור. וטעם כריכה זו כדי לצאת דעת הלל דס"ל דקרא דעל מצות ומרורים יאכלהו בהדי הדדי משמע ומ"מ לצאת רק בזה ידי אכילת מצה ואכילת מרור אי אפשר בזה"ז אפילו להלל דכיון דמרור בזה"ז דליכא פסח אינו רק מדרבנן וע"כ כשיאכלם ביחד אתי טעם מרור ומבטל לה לטעם מצה שהוא מדאורייתא אפילו בזה"ז ומשום זה צריך לאכול מתחלה כל אחד בפ"ע ואח"כ אוכל שניהם ביחד כדי לעשות זכר לזמן שהיה מקדש קיים והקריבו פסח ואז לפי דעת הלל היו אוכלים מצה ומרור ביחד:

(יז) וטובלה בחרוסת – שהרי כריכה זו היא זכר למקדש כהלל והלל היה מקיים מצות חרוסת במרור זה שבכריכה שהרי לא היה אוכל מרור כלל קודם כריכה זו וגם בזה צריך לנער החרוסת כמו במרור שאכל מקודם [מאמר מרדכי]:

(יט) וכן ראיתי נוהגין – עיין באחרונים שהסכימו דהעיקר כדעה הראשונה ומ"מ היכי דנהוג נהוג:

בית יוסף אורח חיים תע"ה

(יג) ואין מברכין על החרוסת אע"פ שהוא מצוה הטעם לפי שהוא טפל למרור:

(יז) וכ"כ א"א ז"ל וטובלו בחרוסת וכו' שם וכן דעת הרמב"ן שמטבלו בחרוסת, וכן נהגו, וכתב האגור בשם מהר"י מולין הכריכה שעושין זכר למקדש כהלל יש לטבל החזרת בחרוסת ולאכול עם החרוסת אבל באכילת מרור יטבל החזרת בחרוסת וינענע החזרת מן החרוסת שלא יבטל טעמו עכ"ל:

הליכות שלמה ט:נג

וכן אם בא לאכול מהחרוסת, מברך על אכילתו.

הע' קג שם

אם בא לאכול הימנה בתוך הסעודה ואינו רגיל בכך בשאר סעודות חייב לברך עליה

שו"ת חוט שני

וכן מותר לנער את החרוסת מהמרור בליל הסדר שחל להיות בשבת דאין זה פעולת ברירה דלפעמים נופל רק מעל קצת מן המרור החרין ולפעמים נופל קצת מן החרוסת ונשאר ממנו קצת